

Néhány mondat Nagy Gáspár költészetéről

A Nagy Imre-versek jobb megértése felé

Nem hadvezéri teljesítmény, hanem valami egyéb oka van, hogy Joseph Bem Petőfi Sándor néhány költeményének a hőse lett. Lelkisége, jellemzilárdsága, szeretetreméltósága? Persze a hadvezéri teljesítmény is kellett. Tisza István viszont nem köszönte meg, hogy Ady Endre egyszer-kétszer tollhegyre tűzte. Mindenesetre nem jellemző, hogy egy nagyformátumú politikusegyéniség vagy államférfi egy-egy jó vagy kevésbé jó alkalmi vers kivételével bekerüljön egy nép költészetébe is. Mióta a téma szabad, nálunk is születtek Nagy Imréről költemények, jóllehet az emigráns irodalom hamarabb is megemlegette. Számukra ez sohasem volt tilos. Hogy ki, miért és hogyan hagy nyomot egy nép érzületében, külön probléma.

Az viszont most már leülepedett igazság, hogy mártír miniszterelnökünk egyik legjelentősebb kortárs költőnk „lírai témájává” vált, sőt egyik költeménye által (*Öröknyár: elmúltam 9 éves*) az életmű fókuszába került. Nagy Gáspárnak nehezebb dolga volt, mint az emigránsoknak: túl enyhe közelítés lenne, hogy a téma akkor, amikor az *Öröknyár* és a Nagy Imre személyéhez kötött többi verse megíródott, sőt többségében meg is jelent, nem volt szabad. Az ebben a tárgyban való megszólalás költőnek vagy bárkinek ezekben az időkben szigorúan tilos volt. Két dologra szeretném ezzel kapcsolatban felhívni a figyelmet. Itt az ideje, hogy az *Öröknyárban* és más '56-os tárgyú politikai ügyként elhíresült költeményében ne csak politikai szenzációt lássunk, hanem vegyük észre az irodalmi remekművet, a szép magyar verset. Továbbá tudatosuljon az, hogy az életműben ez motívummá nőtte ki magát, és más Nagy Imrere vonatkozó versei is vannak, amelyek a maguk idejében még mindig a tiltott időkben kötetben szépen meg is jelentek. Ismerkedjünk velük, és kezdjük esztétikai szempontból mérlegelni ezeket. Nagy Gáspár közéleti lírájának a középpontjában áll 1956. Mégis ezeket az összetett és szép verseket jórészt mellőzöm most, és ezen belül kizárólag a Nagy Imre személyével foglalkozó vagy Nagy Imrere valamilyen formában közvetlenül utaló költeményeire térek ki. Így különben még jobban érzékelhető, hogy egymással összefüggő tömböt alkotnak ezek a versek, hasonló érzésvilágban mozognak, egymás hatását felerősítik.

Hasznos felemlítenünk néhány alappillérét Nagy Gáspár költészetének. A Vas megyei falusi világot, szüleihez és rokonságához való kötődését. A *Bibliát*. A klasszikus magyar irodalmi hagyományokat, a kortársak ismeretét és megbecsülését. A kortárs kelet-európai irodalomhoz való szoros kapcsolódását.

Az 1980-as évek elején meghalnak azok a költőóriások, akiknek pályája több történelmi korszakot átívelt, és még valamilyen módon közük volt a *Nyugathoz*. Egyetemes emberi problémákat vetettek fel, nemzeti sorskérdésekről írtak ezek a nagy elődök

utolsó éveikben is, máskor meg azzal mondtak sokat, amiről nem írtak. Az utánuk következő fiatalok közül pedig sokan öncélú modernitással akartak maiak és modernnek lenni, a konzervatívtól való elszakadást demonstrálni, azaz fölhívni magukra a figyelmet.

Ebben a hirtelen keletkezett nagy úrben és nagy veszteségek korában vált igazán teljes fegyverzetű, érett költővé Nagy Gáspár. Különben éppen szókimondó, bátor verseivel, elhallgatást nem ismerő emberi-költői magatartásával vált híressé. Ilyen a megidézett *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című is, de ilyenek más merész és szép közéleti versei is, akár lett belőlük elhíresült „ügy”, akár nem... A képet teljesebbé teszi Milan Kunderának ajánlott *Változat* című költeménye: „Mi ötvenhatosok, hatvannyolcasok, hetvenhatosok, nyolcvanegyesekek”, így jellemzi önmagukat e versben. A költő, ha évszámot ír a műve alá, annak mindig jelentősége van. Így az *Öröknyár... (1983)*, a híres „júdásfa”-vers (*A fiú naplójából, 1986*) évszámozott versek. Így kiegészíthetnénk még a Kunderához írt sorokat: „mi nyolcvanhármasok (Nagy Imre halálának 25. évfordulója), nyolcvanhatosok (1956 harmincadik évfordulója). Ezeket a verseiben, illetve versei alatt található évszámokat lírai önmeghatározásnak tekinthetjük egy olyan korszakban, „amikor a költészet a többféle megemerközelítés látványos eszközeivel kussol a lényegről” (*Távirat Kányádi Sándornak...*).

Időrendi sorrendben haladva az első egy „zsenge”, viszonylag korán keletkezett vers, amely nélkül a költő Nagy Imre-képe és a Nagy Imre-motívum életműben elfoglalt helye, szerepe nem lenne teljes.

Aki állítólag

*Kivezették a városfalon kívül
a kapunál majdnem elgáncsolta az őr
a harang majdnem elkondulta magát
bivatalos eljárás a bizalmasok szerint
„csak a megkövezés után következik”
szóval a kivezetett volt a bűnös
aki állítólag másképp akarta építeni a várost
illetőleg az addigi gyakorlattal
és a fejével nem tudott mit kezdeni
ezért is „megváltás volt számára a kövezés”
az eltemetést engedélyezik
de nem a katakombába
az utókort meg akarják kímélni
egy „vértanú-históriától”*

(1970)

Az 1999-ben megjelent gyűjteményes kötetben jelent meg (*Szabadrabok*). Nagy Gáspár első megjelent kötete elé helyezett ebben egy válogatást (*A prae korszakból Tájé-*

fogak, 1968–72). Abban található ez a vers 1970-es évszámmal. Úgy tűnik, itt az évszámzásnak nincs olyan jelentősége, mint más esetben, csupán jelzi, hogy a költőt ebben az életkorban is – 21 éves ekkor – foglalkoztatta Nagy Imre személye. Így egy kis folyamatosságot hoz létre, hogy a probléma nemcsak kilencéves kori gyermekkori emlék, mint a későbbi legismertebb műalkotás sugallja (*Öröknyár: elmúltam 9 éves*), hanem folyamatos az életében, költői világában. Monográfiája evidenciaként Nagy Imre-versként értelmezi, a ...nem szabad feledNI...! (*Versék – 1956 láthatatlan emlékművének talapzatára*) című válogatásában első helyen közli újra Nagy Gáspár, így ennek a kötetnek a szövegösszefüggéséből is ez következik. Író-olvasó találkozókön maga a költő is Nagy Imre-versként prezentálja. „Aki állítólag”... ez az általánosságban és feltételezésben mozgó megállapítás a műalkotás egyetemességén belül utal a rejtélyre, amely mai napig megoldatlan a kíváncsi utókor számára. Mi által volt több a többinél Nagy Imre, mi volt gondolkodásának, műveltségének, jellemének az a titka, amellyel múltjának intaktságát megőrizve, mégis valaki egészen más lett vagy más volt, mint akinek gondolták. Hogy mindhalálig szembe mert fordulni a becstelennel, és szellemi, emberi, politikusi teljesítménye is jóval több volt, mint amazoké. És hogy elnyerte a vele más véleményen levők szeretetét, bizalmát, nagyrabecsülését, várakozását. Mit hordozott magában? Mit fejezett ki lényével? Ne gondolja a kutatás, hogy mindezt megoldotta. „...másképp akarta építeni a várost / illetőleg az addigi gyakorlattal / és a fejével nem tudott mit kezdeni...” Gondolkodásának mélysége, embersége, amely csak addig a határig, mértékig tűrt meg ideológiát, szakmát, politikát, míg az az emberséggel és szeretettel és népének valódi érdekeivel nem került ellentétbe, és egyéniségének szuverenitása, amely mindezt lehetővé tette. Errefele vezetik a gondolkodást a költő sorai, mely „zsenge” létére nagyon is jó műalkotás, és nyilvánvalóan több mint politikai aktualitás.

Öröknyár: elmúltam 9 éves

a sír

*NI*ncs sehol

a sír

a gyilkosok

a test

se I T T

*NI*ncs sehol

a test

se O T T

a csont

a gyilkosok

*NI*ncs sehol

a csont

(p. s.)

*egyszer majd el kell temetNI
és nekiünk nem szabad feledNI
a gyilkosokat néven nevezNI!*

(1983)

Érdekes módon szenzációkeltő erejéből sem veszített semmit az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című vers. Ennek az az oka, hogy az elmúlt korszakban naggyá növekedett, mai napig minden gondunk-bajunk megoldódását gátló erkölcsi relativizmus problémáját veti fel a költészet nyelvén, és határolódik el tőle hitelesen. Nagy Gáspár nem adja meg eddigi életművében az erkölcsi relativizmus ellentétes fogalmát, hiszen ez a szaktudománynak is fogas kérdés, de lírikus módon nagyon is pontos választ ad. Közéleti költészete leginkább hitvalló és biblikus motívumokkal átszőtt költeményeinek a vonulatához kapcsolódik. Csak magának az *Öröknyárnak* a bibliai beágyazottságát sem nehéz megtalálnunk köteteiben. *Cím-tervek mint cintermek* (stb.) című versében az ötödik számozott sor, azaz – mondjuk úgy – magába temetett, meg nem írt címterv ez: „5. Utam Arimateába”. Arimátia ilyen felbukkanása az életműben feltétlenül összekötendő az Öröknyárral. Rávilágít arra, hogy a költeménynek nemcsak a szintén gyakran felbukkanó Antigoné-motívum felől, hanem Arimátiai József felől is van megoldása. Arimátiai József szerepe nem elhanyagolható az evangéliumban. Már Ézsaiás 53-ban felbukkan egy órá is vonatkozatható jövődőlés. A próféta szavai első renden Jézusra vonatkoznak: „És a gonoszok közt adtak sírt néki, és a gazdagok mellé jutott kínos halál után: pedig nem cselekedett hamisságot és álnokság sem találatott szájában” (Ézs. 53. 9.). És Arimátiai József volt az, aki földi körülmények között kiemelte ebből az állapotából egy jó szándékú gesztussal, gondoljuk hozzá mindig, valahányszor ezt a részt olvassuk. Érdemes még elidőznünk személye mellett: lélekben sem egyesült bele semmi gonoszba. („Ki nem vala részes azoknak tanácsában és cselekedeteiben.) – Titokban tanítvány. Azzal a jó szándékú gesztusával, hogy Jézust kihozta holtában a köztörvényes bűnözők közül, és gondoskodott a tisztaság elvilági temetéséről, ezáltal a megnyílt üres sír és az elhengerített sziklák szinte nagyobb megdöbbenést váltanak ki az akkori és a mai világban, mint mindaz, ami addig történt. (Ne feledjük: a mi esetünkben is 1989. június 16-a eseményeit végignévezve hitte el a világ, hogy Magyarország teljesen megváltozott.) A költő bibliai motívumainak áttekintése adja meg leginkább közéleti, politikai költészetének, emberi bátorságának kulcsát is. Két legerőteljesebb és leggyakrabban előforduló újszövetségi utalása: a Júdás- és a Golgota-motívum. Költői módon tehát így oldódik meg a kérdés. Az erre vonatkozó szövegeket alaposan áttanulmányozva felsejlik – az erkölcsi relativizmus: a magát könnyen kínáló júdási út választása. Ellentéte: a keresztút vállalása. Az erkölcsi relativizmus teljes elutasítása pedig szóban, tettben és gondolatban: a Nagy Imre-versek.

Néhány szó az erkölcsi relativizmusról: Nagy Gáspár művészete az erkölcsi objektivizmus felé mutat. Egyrészt nem enged az ötvenhatból. Az ötvenhatos korszak értékrendjét érvényesnek tekinti saját korában is, és költői világán belül tovább élteni. Másrészt életműve azt sugallja, hogy az erkölcsi értékek általában véve nem körülményfüggőek, ezért megpróbál minden körülmények között eszerint az általa objektív értékrend szerint élni és műveiben ezt a nem körülményfüggő értékrendet kifejezni. Nagy Imre személye rendkívül alkalmas arra, hogy mindezek szimbólumává váljon költészetében.

A továbbiakban ismertetett költemények – a *Magyar abszurdal* bezárólag, amely már jóval a rendszerváltozás után született vers – mindegyike az 1987-ben megjelent *Kibiztosított beszéd* című kötetében jelent meg. Ez még mindig a tiltott időre esik. Talán még 1989. június 15-én sem akadt volna politikus, közéleti ember, költő vagy szakember, aki Nagy Imrét a nyilvánosság előtt méltatni meri. De a kötetet záró *Félelmen túli* című költeményében, amely miatt 1986-ban elkobozták a *Tiszatájt*, s teljes szerkesztőségét leváltották, megtaláljuk a választ: *Hogy fényesednek az éjszakák! / amint élesednek a kések, / de a félelmes penge-arszenált / kicsorbíthatja az É N E K. Aki a félelmen túli tartomány / dalokra elszánt kölyke, / jól tudja miért e földi ágy / s miért a csillagok – fölötte.* És amellet pedig úgy tűnik, hogy a jó verselemző képességekkel megajándékozott belügyi szakembergárda intellektusa sem volt mindenre képes.

A Grund porába

Boka János

*a nagy BOKA
értette-e
hogy érte is...
történt minden
miatta is
amikor nemecek e.
a GRUND porába írta
bizonyos
vörösingeseknek:
„kéz
kezet
mos
kézfogást mos el
mi – már
nem fogunk kezet
s o s e m”
majd szálkás
farakásokat
számolt szabad
ujjain s aztán
fűrész fejsze járt
és micsoda füst
a csupa kisbetűs
közlegény után!*

A költemény 1956-os aenigmaként is felfogható. Boka János / a nagy BOKA...
– olvassuk.

Az *Öröknyár* kiemelt nagybetűs monogramjai sugallják a tiszta nagybetűvel való írást. A csupa kisbetűs közlegény, aki után fűrés, fejsze járt és micsoda füst! – eszerint az olvasat szerint a pesti suhancokra utal, s a nagy BOKA, akiért szintén történt mindez (s miatta), lehetséges, hogy csupa nagybetűvel írandó vezetőjük, akinek szintén szüksége van erre a szabadságra, s úgy a kettő tesz egyet. Ebben a költeményben a nagy BOKA lehetséges, hogy Nagy Imrét idézi meg a pesti srácok relációjában. Kéz kezet mos és a történelem utáni elvtelen kézfogások és mindaz, ami partikuláris érdeken alapul, eszerint a jelkép szerint sem lehetséges.

Történelem

*Most kényelmes
elbúzódni
az Isten-védte
csillagokra
süketnek
vaknak lenni
szolgátságunkat
sokszorozva*

*Mintsem
egy betömött
szájú nem!-nek
cellamocsokban
társa lenni
a tapétás
dalmokoktól
fényévekre
elkerengni*

Talán azokkal vitatkozik, akik azt mondták Nagy Imréről és a hozzákapcsolódó eseményekről nagy fennen, mondjuk 1987-ben: hogy ez már történelem. Hogy ez már TÖRTÉNELEM – lehet felemelő is, és lehet degradáló is. Itt a történelmi jelentőségű, már történelmünk része, történelemmé vált pozitív kitételekkel való visszaélésről szól ez a vers. Kérem, már ez történelem, én nem vagyok történész, tehát ki lehet bújni az állásfoglalás kötelezettsége és kényszere alól. Pedig cellamocsokban társa lenni egy bekötött szájú nem!-nek, ez erkölcsi azonosulás a bekötött szájú igazsággal, annak minden következményét vállalva. Ezt a bekötött szájú igazságot a költő számára Nagy Imre emléke, az ő börtönsorsába való beleézés testesíti meg. Nem! Az ismert: nemzeti ellenállási mozgalom betűszava. A szolidaritás vállalása több rétegű így. Tapétás

dalnok: gazdag asszociációs körű jelzős szerkezet. Átsugárzik bele a tapintatos szó jelentése is, a hatalom iránti tapintatból megkerülöm a kérdést, történelemnek minősítem. Leszigetelt. Ilyen értelmét is kiemelhetjük a szónak. Nem vagyok tehát kapcsolatban a valódi problémákkal. Így polgári kényelemben élhetek (pl.: frissen tapétázott lakásban). Letakarva színes mintákkal, magamat elrejtve. Íme néhány asszociáció, értelmezési lehetőség, amelyet a kifejezés felkínál. Kívánatos ettől a költői-emberi magatartástól fényérvnyire távolodni. Ez is vers a megalkuvás ellen. Erre az értelmezésre föl jogosít a *Noli tangere!* [Ne érintsd!] című nagy gondolati költeménye is, mely szintén ugyanebben a kötetben található. Azaz a kor ajánlata: Ne érintsd a kényes témát, kerüld el messziről, mint a veszett rókát, tegyél úgy, mintha különben is vak, süket és néma volnál, mint akinek levágták a nyelvét, de azért még bevarrták a száját és csonkolták a kezét. Tekints mindent történelemnek, s foglalkozz azzal: mit jelentett latinak, római polgárnak lenni – Rómában. A költő szavait fölhasználva ez a summája a *Noli tangeré!*-nek.

A *Történelemmel*, egy lapon olvasható az

Éjfél a zsiráftemetőben

*Itt járt a kihunyó
sötét csontozatban*

*csigolyák között vers
banális huzat van*

*és balálmeredek
Isten fenyvesében*

*út vezet odáig
út tulajdonképpen*

*vagyis leágazás
új zsiráftemető*

*vízszintes némaság
el is hírelhető*

Cellamocokban bekötött szájú nem után a vízszintes némaság következik. A zsiráftemetőben. A temetkezés szakszókincsét és munkamenetét jobban kéne ismernünk ahhoz, hogy a zsiráftemető szót megmagyarázzuk. Nyilván nem Deák Ferenc panteonja a Kerepesi temetőben. Valami újonnan nyitott kis jelentéktelen leágazás, a temető sebtiben meghosszított alkalmi leágazása és nyúlánya. És félreeső helyen is van. Legalábbis konkrét szemléleti alapon a kép értelmét keresve

erre is gondolhat az olvasó. Viszont ezt sem az úgynevezett Kisgyűjtő kisudvarán, sem a 301-es parcellában szemléletileg semmi nem támasztja alá. Hargittai Emil, a Kegyeleti Múzeum vezető történésze hívta fel az elemző figyelmét egy másik csontig ható, borzongást keltő magyarázat lehetőségére. Az '56–58-as akasztológusok a lábat csigán húzták keresztül, s így széthúzták a kivégzett nyakát és lábát, azaz „zsiráf”-ot csináltak belőle. Az akasztottak és holtukban is meggyalázottak temetője így a zsiráftemető. S noha minálunk is vannak fenyvesek, az „Isten fenyvese” a maradandóság, netán az örökkévalóság jobb kifejezője, ahol a meggyalázottság ellenpólusaként a zsiráftemető lakói „otthonra lelnek”. Az odáig vezető út sem csupán közvetlen szemléleti alapon magyarázható, gondoljunk az életút, keresztút, Út, Igazság, Élet szóösszetételekben, szókapcsolatokban az út szó átvitt értelmére. Tovább lehet még ezeken gondolkodni. Éjféli, csontig ható borzongás, a költő érzésben, lélekben a 301-es parcella körül jár (hiszen a vers keletkezésének idején már itt volt az, itt voltak azok, akiről és akikről a vers szól). Vízszintes némaságban találja azokat, akik a nemeket mondták, akiknek holtukban is példájuk által lenne mondanivalójuk a magyarokhoz. Vízszintes némaságukban messze van az, amikor ezt történelemnek mondhatjuk majd. A vízszintes némaság kissé később is felbukkan mint verscím (1993), mint a Golgota-motívum egyik prominens költeménye, az '56-os megtorlásokra utaló képzetkinccsel, képanyaggal. Tudjuk már, hol vannak, szájról szájra adva el is híresztelhetjük, de ők még némák, nem „beszélhetnek”, bár örökké élnek Isten fenyvesében.

A „kibiztosított beszéd... álmodik fényes mondatokban” híres sor után következik a

Tíz

*Szünetjelek sorozatát hallgatom
a siralombházi éjszakában
magamban letisztázom
a sötétség egyenletét
– csillagaim felbőgők alatt
holdam kiemelve –
bajnalodik mondom
jöhettek mondom
jól célozzatok
ha velem hallgattok tovább*

Tízoros a költemény. Enigma jellegét mutatja, hogy 1956 is, Nagy Imre korszaka katonai beavatkozástól mentesen tíz napig tartott. Nagy Imre kapott tíz napért méltatlan börtönviszonyokat, koncepciót, justizmordot és kivégzést. Tíz – szünetjelek, talán este tíz óra lehetett a hírek előtti szünetjelekkel (melyek úgy különben a magyar szabadságot idézik dallamban). Rainer M. János könyvéből tudjuk, hogy épp az utolsó éjszaka adatai hiányosak, történész által kutathatóan nem tudjuk, mit csinált

mártír miniszterelnökünk utolsó óráiban. (Az aradiakról tudjuk, és ha már tudnunk kell, jó hogy tudhatjuk.) Nekünk maradt Nagy Gáspár költői beleérzése. A költő saját útmutatása szerint ez börtönvers: Nagy Imre elképzelt belső monológja, talán éppen az utolsó éjszakán. Az őutána következő sötétség egyenletét állítja fel magában, még ha úgy tetszik, hideg ésszel. Újra és újra meghallgatva és megnézve az utolsó szó jogán a halála előtti napon elmondott mondatokat a közeli biztos halál tudatában, megrendítő nemcsak a miniszterelnök határozott és logikus mondanivalója, hanem higgadsága és nyugodtsága is. Mi is a sötétség egyenlete? A csillagokat felhő takarja, a hold egészen kiiktatva, teljes a sötétség, ezen már egy szélvihar sem segíthet sokat. (A sötétség a Júdás-versekben visszatérő mozzanat Nagy Gáspárnál, de az ősforrásban, a *Bibliában* is Jézus a sötétség órájának nevezi Júdásnak és csapatának az érkezését.) A vers kalligramma jellege szembeszökő, akár az *Öröknyáré...*, csak itt nem annyira egyértelmű. A költő ekkor golyó általi halálra gondol, vagy úgy állítja elénk az eseményeket, hogy Nagy Imre várakozása ez volt. A középen levő kis kör, talán a céltábla közepe, a szív, a golyó helye. A tíz-tíz szójáték kézenfekvő. És el ne felejtjük, hogy a kis kör lyukas zászló is lehet. A szavak szintjén egy másodlagos kalligramma is van benne vélhetően. Nem az elemzett verssorok matematikai tartalma, hanem az algebrai egyenlet grafikai képe által.

Ha felírunk egy ilyen jellegű egyenletet gyökvonással, kiemeléssel – ilyenféle képet kapunk: Pl. a $\sqrt{25(x+2)}$ egyenlet. Hogy mi, ki vagy kik a csillagok, a hold, azon is lehet töprengeni. Mindazáltal, amit kiemelünk, az kikerül (a takarásból) a gyökjel elé. Ilyenképpen a megkezdett egyenlet így folytatható: $\sqrt{25(x+2)} = 5\sqrt{x+2}$.

A hold még kijön a takarásból? Vagy a kiemelve szót nem a matematikai értelemben kell vennünk? Akkor tényleg teljes a sötétség. Visszavonásról, meghátrálásról szó sincs a költeményben, csak az általa képviselt értékek melletti elszántságról és a jelen és jövő sötétségéről, és esetleg arról a reményről, amit a gyökjel alól való kikerülés jelenthet a jövőben.

Nem kerül le a napirendről a Nagy Imre-motívum a rendszerváltozás után sem. A teljes igazságot nem sikerült kimondani még ma sem. Az erről szóló költemény (hét éve íródott) ma is aktuális.

Magyar abszurd Rendezői példány

(1)
*Nálunk
 – két vállrándítás között –
 történelmileg úgy alakult
 hogy a hóbérók
 a vérbírák
 a sortűz-vezénylők*

*a szadista államvédelmisek
a legfőbb ügynökök
és a megszarolt kis besúgók
sem tudnak (képtelenek)
megbocsátani
áldozataiknak (FÜGGÖNY)*

(2)
*Ezért aztán
csak
el-te-met-ni
az áldozatokat
már nagyon kevés
de
néven nevezni
a gyilkosokat
(etcetera)
még mindig túl sok
azoknak
akik... (FÜGGÖNY)*

(3)
Csendes???
Újra csendes!!! (ÚJRA FÜGGÖNY)

Nem külön évszámozott vers, de a kötet évszáma (*Tudom, nagy nyári délután lesz*, 1998) beszédes. A költeményben, amelyben visszautal az *Öröknyárra*, mélységes csalódottságának ad hangot a költő, hogy az újratemetés ugyan megtörtént, de negyven évvel a kivégzés után a gyilkosok néven nevezése mégis elmaradt. Közben pedig a rendszerváltó kelet-európai forradalmi hullám lecsendesült. Ez is évfordulós vers. Az értékrend, értékítélet nem változik, objektív marad. A gyilkosok 1958-ban, 1983-ban, 1989-ben és 1998-ban is gyilkosok.

Az *Öröknyár* utóélete nem szűnt meg ezzel, a tatabányai *Új forrás* című folyóirat, ahol a vers 1984-ben megjelent, most 2005. októberi számában újból egy nagy '56-os összegző verset hozott Nagy Gáspártól *Október végi tiszta lángok* címmel. A vers miseszzerű, mise formájú. Alcíme: Oratorikus emlékezés 1956 vértanú hőseire. A vers kézírata már hosszabb ideje Szokolay Sándor zeneszerzőnél van, a kerek évfordulóra lesz kész ünnepi zeneművével Nagy Gáspár verseire a tervek szerint. A megjelentetés helye nyilván nem véletlen, ez is a változatlanság tényét jelképezi.

Az *Öröknyár* utóéletének tekinthető a *...nem szabad feledNI...!* című kötet 2002-es záróverse is, a Kannás Alajos emlékére írt *Láthatatlan kőre vésem...* című költemény zárata:

...És közben lepergett annyi szürke év...
de nagynéba kimondták addig is: elég
míg ama fényes gyásznapon a nemzet újra
temethette hőseit s mártír miniszterelnökét.

Ajánlás és utóirat

*Barátom ki már magad is halott vagy
de **kormos köveidben** régtől halbatatlan
engedd hogy egy láthatatlan írka-kőre véssem
miképp is szólnék most '56 ügyében:*

*tudva bár hogy szavaimnak nem lesz táboruk
de fájó árulások és zajló testvérháborúk
beveny idején kell kimondanom: cáfolhatatlanul
csak a hősöknek és mártíroknak van igazuk!*

Még mindig! Az axiológia változhatatlan. A hős világnézeti és a mártír áhítatos értéke a mienk továbbra is. Minden embernek, aki erkölcsi lénynek tartja magát, szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy adott esetben neki sem szabad alább adnia. A mártíriumot szenvedettek az utánuk jövők igazságról való meggyőződését erősítik. ✠